

Sygn. akt II Ca 593/15

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 lipca 2015 r.

Sąd Okręgowy w Kielcach II Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący:

Sędziowie: SSO Magdalena Bajor-Nadolska

SSO Elżbieta Ciesielska (spr)

SSO Rafał Adamczyk

Protokolant: sekr. sądowy Agnieszka Baran

po rozpoznaniu w dniu 30 czerwca 2015 r. w Kielcach

na rozprawie

sprawy z powództwa: M. G. (1) , L. P. (1) , S. P.

przeciwko: R. P. (1)

o zachowek

na skutek apelacji pozwanego R. P. (1) i powoda L. P. (1), od wyroku Sądu Rejonowego w Kielcach

z dnia 8 października 2014 r. sygn. I C 1068/12

oraz zażalenia powoda S. P. od postanowienia zawartego w punkcie VIII wyroku Sądu Rejonowego w Kielcach

z dnia 8 października 2014 r. sygn. I C 1068/12

I. zmienia zaskarżony wyrok w punkcie I (pierwszym) i II (drugim) w ten tylko sposób, iż w miejsce kwot 11 183,75 zasądza kwoty 8947 (osiem tysięcy dziewięćset czterdzieści siedem) złotych i w punkcie III (trzecim) w ten tylko sposób, iż w miejsce kwoty 29 823,34 zasądza kwotę 23 858,67 (dwadzieścia trzy tysiące osiemset pięćdziesiąt osiem i 67/100) złotych, w pozostałym zakresie powództwo oddala i oddala apelację pozwanego R. P. (1) w pozostałej części,

II. oddala apelację powoda L. P. (1) w części dotyczącej orzeczenia zawartego w punkcie VIII (ósmym) zaskarżonego wyroku, w pozostałym zakresie postępowanie apelacyjne toczące się na skutek apelacji L. P. (1) umarza,

III. zasądza od R. P. (1) na rzecz M. G. (1) kwotę 204 (dwieście cztery) złote tytułem kosztów postępowania apelacyjnego,

IV. zasądza od R. P. (1) na rzecz S. P. kwotę 494,46 (czteryście dziewięćdziesiąt cztery i 46/100) złotych tytułem kosztów postępowania apelacyjnego, na które składa się wynagrodzenie pełnomocnika ustanowionego na rzecz S. P. z urzędu,

V. zasądza od R. P. (1) na rzecz L. P. (1) kwotę 988,92 (dziewięćset osiemdziesiąt osiem i 92/100) złotych tytułem kosztów postępowania apelacyjnego, na które składa się wynagrodzenie pełnomocnika ustanowionego na rzecz L. P. (1) z urzędu,

VI. zasądza od S. P. na rzecz R. P. (1) kwotę 243,54 (dwieście czterdzieści trzy i 54/100) złote tytułem kosztów postępowania apelacyjnego,

VII. zasądza od L. P. (1) na rzecz R. P. (1) kwotę 577,08 (pięćset siedemdziesiąt siedem i 8/100) złotych tytułem kosztów postępowania apelacyjnego,

VIII. oddala zażalenie S. P. ,

IX. przyznaje od Skarbu Państwa –Sądu Rejonowego w Kielcach na rzecz adwokata J. K. (1) kwotę 487,08 (czteryście osiemdziesiąt siedem i 8/100) złotych tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu powodowi L. P. (1) w postępowaniu apelacyjnym,

X. przyznaje od Skarbu Państwa –Sądu Rejonowego w Kielcach na rzecz adwokata J. K. (2) kwotę 243, 54 (dwieście czterdzieści trzy i 54/100) złotych tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu powodowi S. P. w postępowaniu apelacyjnym.

II Ca 593/15

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 8 października 2014 r. Sąd Rejonowy w Kielcach zasądził od R. P. (1) na rzecz M. G. (1) kwotę 11 183,75 zł wraz z odsetkami ustawowymi w wysokości 13 % w stosunku rocznym od dnia 22 stycznia 2013 r. do dnia 8 października 2014 r. i z każdorazowymi dalszymi odsetkami ustawowymi od dnia 9 października 2014 r. do dnia zapłaty (pkt I), zasądził od R. P. (1) na rzecz S. P. kwotę 11 183,75 zł z odsetkami ustawowymi jak w punkcie I (pkt II), zasądził od R. P. (1) na rzecz L. P. (1) kwotę 29 823,34 zł wraz z odsetkami ustawowymi jak w punkcie I i II

(pkt III), zniósł wzajemnie koszty procesu między stronami (pkt IV), zasądził od Skarbu Państwa na rzecz adwokata J. K. (1) kwotę 2952 zł tytułem zwrotu kosztów pomocy prawnej udzielonej powodowi L. P. (1) z urzędu (pkt V), zasądził od Skarbu Państwa na rzecz adwokata J. K. (2) kwotę 2 925 zł tytułem zwrotu kosztów pomocy prawnej udzielonej powodowi S. P. z urzędu (pkt VI), odstąpił od obciążania pozwanego R. P. (1) nieuiszczonymi kosztami sądowymi (pkt VII), nakazał pobrać na rzecz Skarbu Państwa Sądu Rejonowego w Kielcach od M. G. (1) kwotę 256 zł, od L. P. (1) z zasądzanego w pkt III roszczenia kwotę 1579 zł oraz S. P. z zasądzanego w pkt II roszczenia kwotę 1180 zł tytułem nieuiszczonych kosztów sądowych (pkt VIII).

Sąd Rejonowy ustalił następujący stan faktyczny: w dniu 26 listopada 2011 r. zmarła Z. P.. W chwili śmierci była wdową. Pozostawiła po sobie czworo dzieci: H. P., R. P. (1), L. P. (1) i H. B.. Postanowieniem z dnia 1 sierpnia 2012 r. wydanym w sprawie VIII Ns 7/12 Sąd Rejonowy w Kielcach stwierdził, że spadek po Z. P. nabył w całości na podstawie testamentu R. P. (1). W chwili śmierci Z. P. nie posiadała żadnego majątku, jednak do dnia 24 listopada 2009 r. była właścicielką zabudowanej nieruchomości położonej w C. o powierzchni 0,2253 ha, dla której Sąd Rejonowy w Kielcach prowadzi księgę wieczystą (...). Spadkodawczyni zamieszkiwała na niej z synem R.. Drugi z jej synów H. okresowo także mieszkał na tej nieruchomości. Miał na niej urządzonego gołębnik i odwiedzał wraz ze swoimi dziećmi Z. P.. Stosunki pomiędzy spadkodawczynią a H. P. z upływem czasu pogarszały się z uwagi na alkoholizm syna i awantury jakie wywoływał pod wpływem alkoholu oraz jego niestosowne zachowanie wobec matki. W dniu 24 listopada 2009 r. Z. P. darowała w/w nieruchomość R. P. (1), co nasiliło jej konflikt z synem H.. W dniu 21 października 2011 r. Z. P. sporządziła testament notarialny, w którym do całego spadku powołała syna R. P. (1) i wydziedziczyła syna H. P.. W dacie śmierci swojej matki H. P. miał dwójkę dzieci: S. P. i M. G. (1). Trzeci z synów spadkodawczyni L. P. (1) od 1994 r. przebywa w domu pomocy społecznej, zaś córka H. B. po założeniu własnej rodziny wyprowadziła się w 1981 r. do S.. Po śmierci Z. P. na nieruchomość darowanej pozwanemu czynione były nakłady. Koszty pogrzebu Z. P. pokryła w

przeważającej części jej córka wraz ze swoim mężem. Pokryła ona również koszty pomnika dla rodziców w kwocie 7380 zł. R. P. (1) poniósł koszty uzyskania zezwolenia na budowę nagrobka w kwocie 320 zł. Zasilek pogrzebowy wyniósł 4000 zł. W dniu 10 marca 2013 r. H. B. zawarła z R. P. (1) umowę przelewu wierzytelności, w której oświadczyła, iż przenosi na rzecz brata wierzytelność w kwocie 10 660 zł z tytułu kosztów pogrzebu matki.

Pozwany R. P. (1) w dalszym ciągu mieszka na nieruchomości darowanej mu przez matkę. Utrzymuje się z renty w kwocie 542,18 zł miesięcznie, korzysta z pomocy społecznej. Finansowo wspiera go również siostra. Leczy się z powodu padaczki i schorzeń neurologicznych.

L. P. (1) jest upośledzony umysłowo w stopniu lekkim, cierpi na charakteropatię w przebiegu padaczki, wymaga stałej opieki innych osób, w dacie śmierci matki był trwale niezdolny do pracy.

S. P. jest osobą bezrobotną, ma na utrzymaniu pięcioletnią córkę, jego żona studiuje, pozostają na utrzymaniu rodziców.

Sąd ustalił nadto, że wartość nieruchomości będącej przedmiotem darowizny według stanu na dzień śmierci spadkodawczyni, a cen aktualnych wynosi 178 940 zł. Zaznaczył także, iż zabudowa na nieruchomości jest usytuowana we wschodniej części działki, pozostała część nie jest potrzebna do korzystania z zabudowań, stąd też możliwe jest łatwe wydzielenie części siedliskowej. Część niezabudowana działki ma wartość 77 800 zł i mogłaby być samodzielną działką do zabudowy z dostępem do drogi publicznej.

Powyższe ustalenia Sąd poczynił na podstawie niekwestionowanych przez strony dowodów z dokumentów, wartość nieruchomości ustalił w oparciu o opinię biegłego z zakresu szacowania nieruchomości E. F., zaś okoliczność trwałej niezdolności do pracy L. P. (1) ustalił w oparciu o opinię biegłego psychiatry R. Ć..

Opinie nie były ostatecznie kwestionowane przez strony, były pełne, rzetelne i wiarygodne. Sąd oparł się także na zeznaniach stron i świadków. Przy czym za niewiarygodne uznał zeznania pozwanego co do kosztów pogrzebu spadkodawczyni, ponieważ były one niespójne, wielokrotnie zmieniane i nie znajdowały potwierdzenia w innych dowodach. Zeznania L. P. (1) z uwagi na jego stan psychiczny były nieprzydatne w sprawie.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Rejonowy uznał roszczenia powodów za zasadne w znacznej części. Bezspornym w sprawie było, iż gdyby spadkodawczyni nie sporządziła testamentu, według porządku ustawowego dziedziczyłyby po niej trójka dzieci: L. P. (1), R. P. (1) i H. B. w udziałach po $\frac{1}{4}$ części oraz wnuki S. P. i M. G. (1) po $\frac{1}{8}$ części w miejsce wydziedziczonego H. P.. Ponieważ powodowie nie otrzymali należnego im zachowku mają prawo domagać się go od R. P. (1). W przypadku L. P. (1) zachówek ten stanowi $\frac{2}{3}$ wartości udziału jaki przypadałby mu według ustawowego porządku dziedziczenia tj. $\frac{1}{6}$ ($\frac{1}{4} \times \frac{2}{3}$) wartości spadku, zaś wartość zachowku należna pozostałym powodom zostanie obliczona jako $\frac{1}{2}$ udziału, który przypadałby, im według dziedziczenia z ustawy t. $\frac{1}{16}$ ($\frac{1}{8} \times \frac{1}{2}$) wartości spadku.

Wartość majątku spadkowego na potrzeby wyliczenia zachowków Sąd ustalił na kwotę 178 940 zł, co stanowi wartość darowanej R. P. (1) nieruchomości. Nie została ona pomniejszona o koszty pogrzebu, ponieważ nie zostało udowodnione by koszty te przewyższyły otrzymany zasilek pogrzebowy. Nakłady na nieruchomość poczynione w latach 2012-2013 nie miały wpływu na wartość nieruchomości, bowiem była ona szacowna wg. stanu z chwili śmierci Z. P.. Wartość zachowku należnego M. G. (1) i S. P. wyniosła zatem po 11 183,75 zł dla każdego z nich ($\frac{1}{16} \times 178\ 940$ zł). Wartość zaś zachowku należnego L. P. (1) wyniosła 29 823,34 zł ($\frac{1}{6} \times 178\ 940$ zł).

Sąd Rejonowy uznał, iż w rozpoznawanej sprawie nie zachodziły żadne szczególne okoliczności uzasadniające obniżenie wartości należnych zachowków, na podstawie art. 5 k.c. W ocenie Sądu I instancji nie było również podstaw do rozłożenia na raty płatności kwot zasądzonych od R. P. (1). O odsetkach Sąd orzekł na podstawie art. 481 § 1 i 2 k.c.

W ocenie Sądu Rejonowego zobowiązanie łączące spadkobiercę i uprawnionego do zachowku jest bezterminowe, co oznacza, iż określenie terminu jego spełnienia następuje w wezwaniu dłużnika do zapłaty. W rozpoznawanej sprawie wezwanie do zapłaty doręczono z chwilą doręczenia odpisu pozwu tj. 22 stycznia 2013 r.

O kosztach procesu Sąd orzekł zgodnie z art. 100 k.p.c., bowiem strony niemal w równym stopniu wygrały i przegrały proces. Wynagrodzenie dla pełnomocników reprezentujących powoda L. P. (1) i S. P. ustanowionych z urzędu przyznano w stawce 2400 zł powiększonej o podatek VAT, na podstawie art. 6 pkt 5 w zw. z § 2 ust. 3 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28.09.2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, (Dz. U. 2013, poz. 461). W toku procesu Skarb Państwa poniósł następujące wydatki: wynagrodzenia biegłych (3065,75 zł – biegły F., 360 zł – biegły Ć.), opłata od pozwu L. P. (1) – 1979 zł, opłata od pozwu S. P. – 743 zł, koszty zastępstwa dwóch pełnomocników z urzędu (dwa razy po 2952 zł).

Nieuiszczone koszty sądowe związane z powództwem L. P. (2) wyniosły ogółem 6313 zł, S. P. ogółem 1022 zł, a M. G. (1) 1022 zł. Sąd przyjął bowiem, iż koszt opinii biegłego z zakresu szacowania nieruchomości winien być rozdzielony pomiędzy powodami w równych częściach (po 1/3), zaś koszt opinii biegłego psychiatry powinien obciążać tylko L. P. (1). Sąd na podstawie art. 113 ust. 1 i 2 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych obciążył powodów nieuiszczonymi kosztami sądowymi jak w punkcie VIII wyroku mając na względzie, iż przegrali oni sprawę w 25 %. Z uwagi na sytuację materialną R. P. (1) odstąpił od obciążania go nieuiszczonymi kosztami sądowymi.

Wyrok zaskarżyli apelacją powód L. P. (1) i pozwany R. P. (1), zaś powód S. P. złożył zażalenia na punkt VIII wyroku.

Apelacja L. P. (1) dotyczyła pierwotnie punktu III i VIII zaskarżonego wyroku, przy czym na rozprawie przed Sądem Okręgowym w dniu 30 czerwca 2015 r. powód ten cofnął apelację skierowaną do punktu III wyroku, w pozostałym zakresie poparł wywieziony środek zaskarżenia. L. P. (1), reprezentowany przez pełnomocnika z urzędu, zarzucił ostatecznie zaskarżonemu wyrokowi naruszenie art. 113 ust. 2 w zw. z art. 113 ust. 3 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i nakazanie przez Sąd I instancji ściągnięcia z zasądzonego na rzecz powoda roszczenia, kwoty 1579 zł, podczas gdy okoliczności sprawy jednoznacznie wskazują, iż zachodzi szczególnie uzasadniony przypadek, w którym Sąd orzekający winien zastosować art. 113 ust. 4 tej ustawy. W oparciu o powyższe wniósł o zmianę pkt VIII wyroku i odstąpienie od obciążania L. P. (1) nieuiszczonymi kosztami sądowymi oraz zasądzenie wynagrodzenia dla pełnomocnika powoda ustanowionego z urzędu wg. norm przepisanych oświadczając, iż nie zostały one uiszczone w żadnej części.

Apelacja R. P. (1) dotyczyła punktów: I, II, III tj. wyroku w części zasądzonej na rzecz M. G. (1) i S. P. kwoty ponad 4 473,50 zł dla każdego z nich, a także w części zasądzonej zachowek na rzecz L. P. (1) w części ponad kwotę 11 929,34 zł.

Zarzucił on :

- naruszenie art. 5 k.c. poprzez jego niezastosowanie w sytuacji, gdy wymagały tego zasady współzycia społecznego,
- naruszenie art. 481 § 1 i 2 k.c. poprzez błędną wykładnię i przyjęcie, że odsetki za opóźnienie należą się powodom od dnia doręczenia pozwu, w sytuacji gdy wartość przedmiotu sporu była sporna i określona przez powodów szacunkowo,
- naruszenia art. 320 k.p.c. poprzez jego niezastosowanie w sytuacji, gdy zachodził w niniejszej sprawie szczególnie uzasadniony wypadek, umotywowany ciężką sytuacją życiową pozwanego.

W oparciu o te zarzuty wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku poprzez zmniejszenie należnych powodom kwot zachowku o 40 %, orzeczenie świadczenia odsetkowego od dnia wydania zaskarżonego wyroku, jak również o rozłożenie zasądzonych kwot na cztery raty płatne co pół roku każda, pierwsza w ciągu 6 miesięcy od daty uprawomocnienia się orzeczenia.

S. P. zaś w wywiedzionym od orzeczenia zawartego w punkcie VIII wyroku zażaleniu zarzucił naruszenie art. 113 ust. 1 i 2 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych poprzez jego niewłaściwe zastosowanie. W ocenie skarżącego bowiem, mając na uwadze jego sytuację rodzinną i majątkową zachodziły przesłanki do odstąpienia od obciążania go nieuiszczonymi kosztami sądowymi, na podstawie art. 113 ust. 4 tej ustawy.

Wskazując na powyższe skarżący wniósł o zastosowanie w/w przepisu.

Powódka M. G. (1) na rozprawie apelacyjnej w dniu 30 czerwca 2015 r. wniosła o oddalenie apelacji pozwanego i zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego na swoją rzecz.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja R. P. (1) zasługuje na częściowe uwzględnienie.

Na wstępie rozważań stwierdzić należy, iż Sąd Okręgowy podziela ustalenia faktyczne Sądu Rejonowego, nie kwestionowane w istocie także przez strony i przyjmuje je za własne. W świetle tych ustaleń faktycznych, w ocenie Sądu odwoławczego zarzut wadliwego niezastosowania przez Sąd Rejonowy art. 5 k.c. okazał się częściowo trafny. Przepisy Kodeksu Cywilnego nie wyłączają obniżenia wysokości należnego stronie zachowku na podstawie art. 5 k.c. (tak Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 19.05.1981 r. III CZP 18/81, OSNC 1981/12/228 oraz w wyroku z dnia 07.04.2004 r. IV CK 215/03, Lex nr 152889), chociaż w orzecznictwie podkreśla się, iż może to mieć miejsce w wyjątkowych, szczególnie uzasadnionych przypadkach. Sprzeczność żądania zasądzenia zachowku z zasadami współżycia społecznego zachodzi wówczas, gdy w świetle reguł lub wartości moralnych powszechnie w społeczeństwie akceptowanych żądanie zapłaty tej należności musiałoby być ocenione negatywnie. Może to mieć miejsce przykładowo w sytuacji, gdy głównym składnikiem spadku jest dom, lokal stanowiący odrębną nieruchomości lub spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu, które służy do zaspokajania niezbędnych potrzeb mieszkaniowych zobowiązanego do zapłaty zachowku przy braku innych możliwości zaspokojenia tych potrzeb, inne zaś składniki majątku nie wystarczają na pokrycie zobowiązania z tytułu zachowku. Wbrew stanowisku Sądu Rejonowego, zdaniem Sądu Okręgowego taki szczególny przypadek ma miejsce w rozpoznawanej sprawie. Składa się na to kilka okoliczności. W pierwszej kolejności wskazać należy, iż R. P. (1) mieszkał w darowanej mu nieruchomości od urodzenia i do końca życia matki opiekował się nią, przy czym wypada zauważyć, iż pomagała mu w tym wyłącznie siostra H. B.. Pozwany nie miał własnej rodziny, całe życie mieszkał z matką i miał z nią dobre relacje, był z nią szczególnie silnie związany, stąd też nie dziwi fakt, iż to właśnie jemu Z. P. darowała swój majątek. Nie bez znaczenia jest także jego trudna sytuacja materialna. Z uwagi na zły stan zdrowia pozwany przez większość życia nie pracował, nie zgromadził żadnego majątku. Obecnie utrzymuje się z niewielkiej renty, która nie wystarcza na zaspokojenie jego podstawowych potrzeb, stąd też zmuszony jest korzystać z finansowej i osobistej pomocy siostry. Korzysta także z pomocy społecznej. Darowana przez matkę nieruchomość służyła i służy mu do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych, przy czym nie ma on możliwości posiadania innego domu, czy mieszkania, a to z uwagi na niskie dochody. Nie stać go bowiem nie tylko na zakup, ale i wynajęcie nawet najmniejszego mieszkania czy pokoju.

Z drugiej strony, oceniając zasadność zmniejszenia wysokości zachowku na podstawie art. 5 k.c., w kontekście sytuacji poszczególnych pozwanych, Sąd odwoławczy stwierdził, iż zmniejszenie wartości zasądzzonego zachowku nie uszczupli w nadmierny sposób praw żadnego z powodów i nie pozbawi ich należnej w odczuciu społecznym gratyfikacji.

L. P. (1) bowiem od ponad dwudziestu lat mieszka w domu pomocy społecznej, gdzie ma zapewnione wyżywienie i opiekę lekarską, nie ma własnej rodziny. Otrzymuje miesięczną rentę w wysokości 651zł. Z kolei wnukowie spadkodawczyni M. G. (2) i S. P. są osobami stosunkowo młodymi, które jako osoby zdrowe, wykształcone mają możliwości zarobkowe. Ich więc ze zmarłą była dużo słabsza niż pozwanego. Nie mieszkali z nią jak syn R.. Odwiedzali oni babkę ale jedynie okazjonalnie, nie sprawowali nad nią stałej opieki, ani nawet nie wspierali w tych działaniach w żaden sposób pozwanego, pomimo jego trudnego położenia materialnego, jak i problemów zdrowotnych. W świetle tych ustaleń, mając na uwadze sytuację tak pozwanego jak i powodów, oraz zaangażowanie tych ostatnich w relacje rodzinne ze spadkodawczynią, Sąd Okręgowy ocenił, iż uzasadnionym będzie obniżenie wartości należnego

powodom od R. P. (1) zachowku o 20 %, stwierdzając tym samym, że obniżenie tego świadczenia o 40 % jak domagał się tego pozwany byłoby zbyt daleko idące i stanowiłoby nieuzasadnioną w świetle zasad współzycia społecznego ochronę interesów obowiązanego, a z drugiej strony nadmierne uszczuplenie praw powodów, których ochronie służy instytucja zachowku .

Z uwagi na powyższe, kwota zasądzona tytułem zachowku dla L. P. (1) uległa zmniejszeniu o 5964,67 zł, co stanowi 20 % z kwoty 29 9823,34 zł należnej mu co do zasady tytułu zachowku po matce. W przypadku M. G. (2) i S. P. kwoty zasądzone tytułem zachowku uległy zmniejszeniu o 2236,75 zł, co stanowi 20 % z kwoty 11 183,75 zł. Tym samym należna kwota zachowku dla L. P. (1) wyniosła 23 858,67 zł a dla pozostałych powodów po 8947 zł.

Z uwagi na powyższe, działając na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. w zw. z art. 991 k.c. i art. 5 k.c. , Sąd Okręgowy zmienił zaskarżony wyrok w punktach I, II i III, jak w punkcie I sentencji wyroku z dnia 14 lipca 2015r.

Dalej idąca apelacja R. P. (1) nie była zasadna. Zarzut naruszenia art. 481 § 1 i 2 k.c. okazał się nietrafny. Sąd Okręgowy w pełni podziela ocenę Sądu Rejonowego dotyczącą terminu wymagalności roszczenia powodów. Wskazać należy, iż orzecznictwo dotyczące tej kwestii nie jest jednolite, jednak Sąd Okręgowy opowiada się za poglądem, iż określenie terminu spełnienia świadczenia z tytułu zachowku następuje w wyniku wezwania dłużnika do zapłaty (art. 455 k.c.), ponieważ jest to zobowiązanie bezterminowe, przepisy nie określają terminu wymagalności tego roszczenia (por. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 06.03.2014 r., V CSK 209/13, Lex nr 144657, wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 24.06.2014 r., V ACa 316/14, Lex nr 1526691, wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 26.11.2014 r., VI ACa 99/14, Lex nr 1676105).

Niezasadny okazał się także zarzut naruszenia art. 320 k.p.c. Zdaniem Sądu Okręgowego nie było podstaw do rozkładania zasądzonych należności na raty. Wskazać należy, iż zastosowanie tego przepisu ma miejsce w sytuacji kiedy istnieje uzasadniona podstawa by przypuszczać, iż raty te zostaną w ustalonych w orzeczeniu terminach uiszczone. W realiach rozpoznawanej sprawy, biorąc pod uwagę wysokość renty z jakiej utrzymuje się pozwany i jego trudną sytuację materialną, o której była już mowa, nie można założyć, iż R. P. (1) będzie w stanie spłacić zasądzone kwoty w ratach. Należy jednak przypomnieć, na co zwrócił uwagę w apelacji sam pozwany, iż z opinii biegłego F. wynika, iż część należącej do R. P. (1) niezabudowanej nieruchomości może być wydzielona i zbyta. Jej wartość została oszacowana na kwotę 77 800 zł., jest to zatem kwota pozwalająca na jednorazowe zaspokojenie roszczeń powodów. Tym samym w ocenie Sądu Okręgowego , zważywszy na taką możliwość uzyskania środków na zaspokojenie powodów, znaną pozwanemu co najmniej od sporządzenia w toku procesu przed Sądem Rejonowym opinii przez biegłego F. i możliwość podjęcia już wówczas działań zmierzających do wydzielenia części nieruchomości i jej sprzedaży, niezasadnym było rozkładanie płatności zasądzonych kwot na raty.

Mając na uwadze powyższe, apelacja pozwanego w pozostałej części jako niezasadna została oddalona na podstawie art. 385 k.p.c., o czym Sąd II instancji orzekł w punkcie I sentencji wyroku z dnia 14 lipca 2015r.

Jeśli chodzi o apelację L. P. (1), to okazała się ona niezasadna w części w jakiej dotyczyła punktu VIII wyroku, w pozostałej części postępowanie apelacyjne wywołane jej wniesieniem uległo umorzeniu, w związku z cofnięciem jej na rozprawie w dniu 30 czerwca 2014 r. w zakresie, w jakim dotyczyła ona punktu III zaskarżonego wyroku.

Zarzut odnoszący się do orzeczenia zawartego w punkcie VIII, dotyczący naruszenia art. 113 ust. 1 i 2 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych , w ocenie Sądu II instancji nie zasługiwał na uwzględnienie. W doktrynie przyjmuje się, iż przesłanki zastosowania art. 113 ust. 4 wyżej wskazanej ustawy są analogiczne jak te dotyczące art. 102 k.p.c. Ich zastosowanie aktualizuje się w wyjątkowych wypadkach (por. A. Górski, L. Walentynowicz Koszty sądowe w sprawach cywilnych. Ustawa i orzekanie, Komentarz praktyczny., wyd. Oficyna, 2008). Przede wszystkim jednak należy podnieść, iż brzmienie tego przepisu wskazuje na to, że jego zastosowanie nie jest obligatoryjne, ale należy do uznania sądu. Skorzystanie zatem z tej regulacji, w danej sprawie jest suwerennym uprawnieniem jurysdykcyjnym sądu i zależy od jego oceny, czy wystąpił szczególnie uzasadniony wypadek, który usprawiedliwia odstępstwo od generalnej zasady obciążania strony kosztami sądowymi, nieobciążającymi przeciwnika. (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 3 lutego 2010 r., II PK 192/09, LEX nr 584735 oraz z dnia 27 maja 2010 r., II PK

359/09, LEX nr 603828). Tymczasem w przedmiotowej sprawie w ocenie Sądu Okręgowego, po stronie L. P. (1) nie zachodził żaden szczególny wypadek uzasadniający odstąpienie od obciążania go nieuiszczonymi kosztami sądowymi związanymi z rozstrzygnięciem, w przedmiocie wywiedzionego powództwa. Fakt, iż utrzymuje się on z niskiej renty i nie ma możliwości zarobkowych z uwagi na swój stan zdrowia nie przesądza o zasadności zastosowania art. 113 ust 4 powołanej ustawy. Nie wykazano bowiem, iż przebywając od ponad dwudziestu lat w domu opieki społecznej, nie ma zaspokojonych potrzeb życiowych, czy też że obciążenie go tymi kosztami sądowymi w wysokości 1 579 zł. pogorszy jego sytuację. Wypada zauważyć, iż koszty te zgodnie z art. 113 ust. 3 pkt1 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych Sąd Rejonowy nakazał pobrać z zasądzonego na rzecz L. P. (1) roszczenia, co oznacza, iż nie będzie on musiał ich wypłacać z innych środków, a jedynie wydzielić z wypłaconego na jego rzecz zachowku.

Z uwagi na powyższe Sąd Okręgowy stosownie do art. 385 k.p.c. oddalił apelację powoda L. P. (1) w zakresie jakim dotyczyła ona punktu VIII zaskarżonego wyrok, a w zakresie w jakim została ona cofnięta na rozprawie apelacyjnej umorzył postępowanie apelacyjnej na podstawie art. 391 § 2 k.p.c., o czym orzekł w punkcie II sentencji wyroku z dnia 14 lipca 2015r.

Wreszcie rozpoznając zarzuty zawarte w zażaleniu S. P., Sąd Okręgowy doszedł do przekonania, iż nie zasługują one na uwzględnienie. Podobnie jak L. P. (1) także S. P. zaskarżył punkt VIII wyroku i wnosił o nieobciążenie go nieuiszczonymi kosztami sądowymi, powołując się na swoją trudną sytuację materialną. Poza tym argumentem S. P. nie przedstawił innych okoliczności uzasadniających jego wnioski zawarty w zażaleniu. W ocenie Sądu wywody skarżącego nie uzasadniają uwzględnienia zażalenia. Powtórzyć należy, iż identycznie jak w przypadku pierwszego z powodów koszty te zostaną ściągnięte z zasądzonego roszczenia, dlatego też S. P. nie będzie musiał ich wyklądać z innych środków pozostających w jego dyspozycji a jedynie wypłacić je z kwoty jaką otrzyma tytułem zachowku. Nadto S. P. jest osobą młodą, zdrową i ma możliwości zarobkowe. W świetle tych ustaleń zdaniem Sądu Okręgowego, po stronie żalącego nie zachodzą żadne szczególne okoliczności uzasadniające odstąpienie od obciążenia go kosztami sądowymi powstałymi w związku z rozstrzygnięciem zgłoszonego przez niego powództwa, a nie obciążającymi strony pozwanej.

Z uwagi na powyższe Sąd oddalił zażalenie, na podstawie art. 385 k.p.c. w zw. z art. 397 § 2 k.p.c., o czym orzekł w punkcie VIII sentencji wyroku z dnia 14 lipca 2015r.

Orzeczenie o kosztach postępowania apelacyjnego Sąd Okręgowy oparł na podstawie art. 100 k.p.c. w zw. z art. 108 §1k.p.c. oraz art. 397 §2 k.p.c.

Pozwany wygrał apelację w 33 %, a przegrał w 67 % i te wielkości miały zastosowanie przy obliczaniu kosztów postępowania apelacyjnego należnego jemu od powodów oraz należnych powodom od pozwanego w związku z wywiedzioną przez niego apelacją. Na koszty postępowania apelacyjnego poniesione przez M. G. (1) złożyło się wynagrodzenie reprezentującego ją pełnomocnika w kwocie 600 zł (§ 12 ust. 1 pkt 1 w zw. z § 6 pkt 4 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28.09.2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu, Dz. U. 2013, poz. 490). Koszty poniesione przez R. P. (1) w związku z pozwem wytoczonym przez M. G. (1) również ograniczały się do kosztów zastępstwa procesowego, bowiem R. P. (1) został zwolniony od opłaty od apelacji. Uwzględniając proporcje w jakich strony te wygrały i przegrały apelację, M. G. (1) należał się od R. P. (2) zwrot kosztów w kwocie 402 zł (600 zł x 67%), pozwanemu od powódki w kwocie 198 zł (600 zł x 33 %). Po wzajemnym skompensowaniu tych kwot, koszty należne M. G. (1) od pozwanego wyniosły 204 zł i taką też kwotę Sąd zasądził na jej rzecz od R. P. (1).

Koszty poniesione przez powoda S. P. wyniosły 738 zł i stanowiły wynagrodzenia reprezentującego go z urzędu pełnomocnika, w stawce 600 zł (§12 ust. 1 pkt 1 w zw. z §6 pkt 4 powołanego powyżej rozporządzenia) powiększone o podatek VAT. Uwzględniając proporcje w jakiej R. P. (1) przegrał sprawę, zasądzono od niego na rzecz S. P. kwotę 494,46 zł tytułem kosztów postępowania apelacyjnego (738 zł x 67 %), o czym orzeczono w punkcie IV sentencji wyroku.

Koszty postępowania apelacyjnego poniesione przez L. P. (1) także związane z reprezentowaniem go przez pełnomocnika z urzędu wyniosły 988,92 zł i stanowiły 67 % kwoty wynagrodzenia pełnomocnika w stawce 1200 zł powiększonej o podatek VAT (1476 zł x 67 %), o czym orzeczono w punkcie V sentencji wyroku.

Koszty zaś należne od S. P. na rzecz R. P. (1) wyniosły 243,54zł., a obliczone zostały jako 33 % wynagrodzenia pełnomocnika , z którego pomocy korzystał S. P. na etapie postępowania odwoławczego (punkt VI wyroku).

O kosztach należnych pozwanemu R. P. (1) od L. P. (1) Sąd orzekł w punkcie VII. Na koszty te złożyło się wynagrodzenie z tytułu zastępstwa procesowego w postępowaniu apelacyjnym; tak w odniesieniu do apelacji pozwanego wygranej przez niego w 33% (przy wartości sporu 17 894 tj. 29 823,75- 11 929,34 – w oparciu o § 13 ust. 2 pkt 1 w zw. z § 6 pkt 5 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28.09.2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, Dz. U. 2013, poz. 461).), jak i w zakresie apelacji powoda L. P. (1) wygranej przez pozwanego w 100% (przy wartości zaskarżenia 1000zł – w oparciu o § 13 ust. 2 pkt 1 w zw. z § 6 pkt 2 wskazanego) . W sumie zatem koszty należne od L. P. (1) na rzecz R. P. (1) z tytułu postępowania apelacyjnego wyniosły 577,08 zł. (90 zł +487,08 zł).

Ponieważ L. P. (1) i S. P. byli reprezentowani przez pełnomocników ustanowionych z urzędu, to w sytuacji gdy na ich rzecz Sąd zasądził od pozwanego 67% kosztów obejmujących wynagrodzenie pełnomocnika, to pozostałe 33% tego wynagrodzenia, którego nie miał obowiązku uiścić pozwany, Sąd przyznał na rzecz każdego z pełnomocników z sum Skarbu Państwa. Adwokatowi J. K. (1) - pełnomocnikowi L. P. (1) przyznał zatem kwotę 478,08 zł (1476 zł x 33 % na podstawie § 13 ust. 1 pkt 1 w zw. z § 6 pkt 5 i z § 2 pkt 3 w/w rozporządzenia) i adwokatowi J. K. (2)- pełnomocnikowi S. P. kwotę 243,54 zł (738 zł x 33 %, na podstawie § 13 ust. 1 pkt 1 w zw. z § 6 pkt 3 i z § 2 pkt 3 w/w rozporządzenia).

/SSO Elżbieta Ciesielska/ /SSO Magdalena Bajor-Nadolska/ /SSO Rafał Adamczyk /